

- VIII. 3946-197/34-35-1935. III. 8. - történeli - jogt. és nemzetk. j. pöt.
 " 3994-245/ " " - 1935. II. 12. - jt. és nemzetk. j. pöt. - nyelvtöbbség;
 " 4135-386/ " " - " VI. 26. - kételes - nyelvtöbbség;
 " 4266-102
~~4362-198~~ | 1935-36 - 1936. XII. 13. - vegyes - ismételés;
 " 4362-198/ " " - 1936. III. 13. - vegyes - nyelvtöbbség;

Gliokörös, Pest m. 1909. VIII. 14. ref.

avatási áhítat: 851. / 1935-36 jhz.

nyel: 1936. V. 14.

DEBRECENI M. EIR. TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYSÉG
 JOG ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

ÉRE: 1936 M. J. 7

820 ELŐIRAT

1835 — 1936

Előzetes
 Debrecen, 1936. V. 12.

János M. ...

Próbatára kiadatik:
 dr. ~~...~~
 „Klaudal Vilmos
 professzor munkáinak.

Debrecen 1936. május 7. én.

Főtitkár sorban híány,
 a cui azmban nem esztábeli
 mert a vonatkozó fordítások csak
 néhány példányban állnak rendelkezésre
 igyhem, a további kiadások dolga fel:
 elfogadom

János M. ...
 e. i. déván

K. M. ...
Kovács

A MAGYAR KISEBBSÉGEK NYELVHASZNÁLATI JOGA

figyelemmel a romániai magyar kisebbségek helyzetére.

Doktori értekezés a közjog köréből.

Írta:

M A K Ó Z O L T Á N

jogszigorló.

A 2109

Tartalom :

- I. Bevezetés.
- II. A múlt áttekintése.
- III. Az 1868. évi XLIV. t. c. ismertetése.
- IV. A mai romániai állapotok.
- V. A magyar és román állapotok összevetése.
- VI. Nemzetközi védelem.
- VII. Befejezés.

I. Bevezetés.

Azon problémák között, melyek a világháboru befejezése után nemcsak a közvéleményt, hanem a jogi világot is a legjobban érdekelték, egyik vezető helyen áll a kisebbségek nyelvhasználati jogának kérdése.

Ugy a régi Magyarország sajátos viszonyai, mint a magyarság mai szomorú helyzet alakulása következtében ez a kérdés ráknézve nagy fontosságu és mindenek felett időszerű. Ezzel szemben azt kell tapasztalunk, ha végigtekintünk az e kérdéssel hivatásszerűen foglalkozó tényezőkön, hogy e kérdéssel még mindig nem foglalkoznak elég céltudatosan és felkészülten. Így rögtön ha a nagyközön-séggel legszorosabb kapcsolatban álló napisajtót vizsgáljuk, megdöbbentő közönyösséget s még ennél is nagyobb tájékozatlanságot látunk. A hírszolgálat az elszakított sokmillió magyar sorsa tekintetében megszervezetlen s oly összehangolásról, mely az egész magyar sajtót egységesen beállítaná e kérdés szolgálatába, a legkevesbbé sem

lehet szó; nemegyszer jelennek meg oly cikkek, tudósítások stb., melyek nemhogy kisebbségeink helyzete javításának célját szolgálnák, hanem még ártalmasak is az utódállamok magyarságára.

Ha a leghivatottabbakat: az Egyetemeket tekintjük, ott is a kisebbségi joggal, melynél magyar népünkre égetőbb kérdés talán nincs is, nem foglalkoznak még elég behatóan, nincs a kisebbségi jogi problémák vizsgálatával foglalkozó különleges tanszék. Így nemzedékek elesnek attól, hogy a csatasorba lehessen őket állítani kisebbségi sorban élő magyar testvéreink védelmében, pedig a mai európai helyzet szerint talán ez az egyetlen reális mód, ahol a magyarság számára való megmentésükön valóban hathatósan dolgozni lehetne.

A kisebbségi kérdés nem volt soha olyan egyszerű, mint azt sokan hitték, vagy hinni szerették volna s hogy ez a fölényes közönyösség mennyire megboszulhatja magát, arra nincs jobb példa, mint épen Hazánk feldaraboltatása. Hasztalan volt egyesek intó szavata, - legyen szabad itt különösen Dr. Jancsó Benedek sok évtizedes munkásságára

s annak figyelembe nem vételére hivatkozunk, - a háboru előtti Magyarországon a kisebbségek, vagy ahogy akkor neveztek: a nemzetiségek problémája nem volt megoldottnak mondható.

Ez a tény ötlük szemünkbe legelőször is, mikor a kisebbségi nyelvek használatának kérdésével óhajtunk foglalkozni s ez okoz számunkra fokozott nehézségeket.

Egyik oldalon ott áll Nagymagyarország. Évezredes multja, sok megpróbáltatás utáni föllendülése és hazafias szelleme természetsszerűleg kifejlesztették azt a vágyat, hogy Magyarországon mindenki magyarul beszéljen, magyar legyen. Ezt a tényt eltagadni annyi lenne, mint valótlan-ságot állítani.

Másrészt ott áll a mai helyzet: három és félmillió kisebbségi sorsban élő magyar és az az akarat, hogy ezek magyarságukat és nyelvüket soha el ne veszítsék.

E két helyzet két épen ellentétes álláspontot jelent s ha állást akarunk foglalni, arra kell ügyelnünk, hogy egyrészt ne kerüljünk ellentmondásba önmagunkkal s bárki fejünkre olvashassa: ime, amikor te voltál a többség és a

tótság, románság stb. a kisebbség, egész másként beszéltél!; másrészt pedig minden érvet ki kell fejtenünk, ami alkalmas arra, hogy a mai állapot mellett a kisebbségi magyarok igazát bizonyítsa.

Mégis, ha azt akarjuk, hogy állásfoglalásunknak súlya legyen, nem tehetjük meg azt, hogy ne komoly jogászai tudományos szempontokból vizsgáljuk a kérdést s vizsgálódásaink közé érzelmi momentumokat és napi politikumot elegyítsünk. Egyetlen vezető szempontunk lehet: az igazság s ennek jegyében, elfogultság nélkül kell vizsgálnunk e kérdést. Évtizedeken keresztül érte Magyarországot az a vád, hogy elnyomja nemzetiségeit. Visszhangzott a külföldi sajtó az erőszakos Magyar állam ellen s nem tulozunk, ha azt állítjuk, hogy a helyzetet eléggé nem ismerő páriskörnyéki békecsinálóknak legalább is lelkiismeretesebb része ezeket a "kegyetlen visszás állapotokat" akarta megszüntetni Magyarország feldarabolásával.

Mégis nyugodtan merjük vizsgálódásaink tárgyává tenni a régi magyarországi állapotokat s ezzel összehasonlítani azt a "fejlődést", amit Magyarország feldarabo-

lása hozott. Bár azok is, akik a régi Magyarország elnyomó politikája ellen toporzékolnak a magyar parlamentben és a világsajtóban, bár azok is oly nyugodt lelkiismerettel vállalhatnák mindazt, amit annak idején elmondtak! Ha azokat a jogokat, amit akkor a nemzetiségek számára követeltek, most megadnák kisebbségeiknek, akkor ma az utódállamokban a kisebbségek nem panaszkodhatnának.

Érdekes, de egyúttal tulságosan is nagyterjedelmű munka volna valamennyi utódállamon végig tekinteni. Ez alkalommal beérjük Románia vizsgálatával, hiszen talán a román képviselők voltak annak idején a magyar országgyűlésen a lehangosabbak s továbbá, mivel a mai Románia területén él a legnagyobb számmal kisebbségi magyarság.

Amikor egy ily összehasonlítást óhajtunk tenni, nem vehetjük tekintetbe a kisebbségek jogállásának mai magyarországi szabályozását. Ez ellen bárki két igen erős kifogást hozhatna fel.

Először is azt lehetne mondani, hogy e kérdést nem magunktól szabályoztuk, azt a trianoni békeszerződés kényszerítette ránk s csak azért olyan szabadelvű.

Másodszor pedig azt is lehetne mondani, hogy azért szabályoztatott ily szabadelvűen, mert ma Magyarországnak ugyanis elenyészően csekély a kisebbsége, szóval egy liberális szabályozással semmit nem veszít, - azzal szemben ezt mindig kijátszhatná ütőkártyaként az utódállamok ellen: ime, én milyen megértéssel vagyok s addig ti mily másként viselkedtek fajtestvéreinkkel, a ti kisebbségeitekkel.

Ha elfogulatlanok akarunk lenni, azt kell vizsgálnunk, minő viselkedést tanusított annak idején a magyar állam, mikor saját akaratából cselekedett s nem nemzetközi szerződések kényszerhatása alatt.

II. A mult áttekintése.

A kisebbségek nyelvhasználati jogára Magyarországon a világháború befejezéséig az 1868. évi 44 t. c. volt a legelső jogforrás. Mielőtt ennek rendelkezéseit ismertetnők, rövid áttekintést kell adnunk arról, hogy ezt megelőzőleg miként szabályoztatott Magyarországon a kisebbségi nyelvek használatának joga.

Az 1868: 44 t.c.megalkotásakor e kérdésnek még mult-ja alig volt. Ennek több oka van.

Mindenek előtt az / s már emmiatt sem lehetett egyetlen nemzetiségi nyelv sem elnyomva a magyar által/, hogy a magyar nyelv jogai is csak a XVIII.sz.végén kezdenek érvényesülni a latinnal szemben.

Az 1792: 7 t.c.monджа ki csak a magyar nyelv tanításának kötelezettségét s ez rendeli el, hogy a közhivatalnokoknak a magyar nyelvet meg kell tanulniok. Ilyenformán a közhivatalok előtti eljárásban a nem magyar anyanyelvűnek mindazideig nem volt kevesebb joga, mint a magyar anyanyelvűnek.

Ez időtől számítva kezd lassan, de fokról-fokra tért foglalni a magyar nyelv. Az 1805: 4. t.c. intézkedik arról, hogy a király elé való felterjesztésekben a latin nyelv mellett a magyar is használható s hogy a magyar ezredeknél a vezényleti nyelv magyar legyen.- A Curia, a helytartótanács, a bíróságok magyar ügykezelését az 1830: VIII.t.c. rendelte el, ugyan e törvénycikk intézkedik arról is, hogy közhivatalnok, ügyvéd csak magyarul tu-

dó egyén lehet s a katonai hatóságok kötelesek magyar nyelvű beadványokat is elfogadni.

A törvények latin nyelven hozattak és csak az 1836. évi III.t.c. rendeli el, hogy a törvények latin és magyar nyelven hozassanak. Az 1840: évi VI.t.c. mondja ki azt, hogy az országgyűléshez magyarul kell felírni, a hatóságok egymással magyarul levelezzenek, lelkész gyanánt csak magyarul tudó egyént lehet alkalmazni s hogy a katonaság a törvényhatóságokkal csak magyarul érintkezhetik.

Az országgyűlés kizárólagos nyelvéné a magyart az 1844: évi 2.t.c. teszi meg, azonban ő esztendő t engedélyez, hogy a kapcsolt részek követői e nyelvet elsajátítsák, ezalatt pedig addigi tárgyalási nyelvüket használhatták. E törvény rendeli el a kapcsolt részek ró és középiskoláiban a magyar nyelvet rendes tantárgyként tanítani, hogy a jövőben a magyar nyelv nem tudása senkinek akadály ne legyen.

Mindezek ismerete azért szükséges, mert ez bizonyítja, hogy az 1868: 44. t.c. megalkotásakor alig 3-4 évtizedes tapasztalat állott rendelkezésre, ez is súlyosbitva

a szabadságharc utáni elnyomatással s így még nyilvánvalóbbá válik az említett törvény nagy szabadelvűsége és jóindulata, mellyel e kérdést kezelte akkor, mikor a kisebbségi kérdés mint nemzetközi jogi probléma még csecsemőkorát sem élte.

De nem volt multja a nemzetiségi nyelvkérdés szabályozásának azért sem, mert amig Magyarország rendi alapon állott, a politikai nemzetet a nemesség alkotta, lett legyen bármi is az anyanyelve. Ezért sokáig nem is volt Magyarországon mai értelemben vett nemzetiségi mozgalom. Amig a rendi alkotmány fennállott, azok a nem magyar fajú népelemek, akik felvételtek a nemesség soraiba, ezáltal beolvadtak a politikai magyar nemzetbe. Akik pedig nem voltak e politikai jogokkal felruházva, államigazgatási és közhatalmi tekintetben egyformán kevésbé jöttek figyelembe, akár magyar anyanyelvűek, akár idegenajkuak, más fajuk voltak.

Amikor a nemesi kiváltságok megszűntek, a természetes jogkiterjesztés alapján ez a jelleg a nemzet minden egyes polgárára kiterjedt. Más volt a viszony Erdélyben, ahol a

politikai jogok előfeltétele a 3 nemzet és 4 vallás valamelyikéhez való tartozás volt. Ez is megszűnik az 1848: VII. törvénycikkkel, mely szerint Erdélynek csak azon törvényei tartatnak fenn, melyek a jogegyenlőségnek kedvezők.

Amint az elmondottak bizonyítják, Magyarországon a magyar nyelv elnyomott volta, valamint a rendi alkotmány következtében a nemzetiségek nyelvhasználatának kérdése 1848 óta válik problémává. Ekkor a szabadságharc, majd az elnyomatás évei nem engedték ennek törvényhozásilag való megoldását, de az alkotmány visszaállítása után a magyar törvényhozás belátta e kérdés égető fontosságát s Horvátországgal való viszonyunk szabályozása után, 1868-ban rendezte is e kérdést.

III. Az 1868. évi XLIV. t. c. ismertetése.

Három tényező sürgette a nem magyar fajok nyelvhasználati jogának szabatos meghatározását, bár annak meghozatalára semmi kényszerítő körülmény nem játszott közre. Elsősorban a horvátországi események és előzmények já-

rultak hozzá, hogy e nemzetiségi kérdés az érdeklődés homlokterébe nyomuljon. Másodszor az az eltagadhatatlan tény, hogy a nemzetiségek kulturája erőteljesebb fejlődésbe kezdett s ugy ennek, valamint a nemzetiségi kérdés Európaszerte való fokozottabb tárgyalásának hatása alatt faji öntudatuk emelkedett. S mint harmadik tényező járult az előbbi kettő mellé a 60-70-es évek erősen doktrinér-liberális közszelleme.

E törvény célja kizárólag az anyanyelv-használat körülírása volt, de a törvényhozás akaratával egyenes ellentétben állott a nemzetiségek közjogi individumokká való alakítása.

Amint említettük, a törvény azokhoz az időkhöz viszonyítva szinte példátlanul szabadelvű s hogy ezt valóban átláthassuk és hogy a mai romániai helyzettel összehasonlíthassuk, szükséges, hogy e törvény egyes intézkedéseit szemügyre vegyük.

A törvényekről aként történik intézkedés, hogy azokat magyar nyelven kell megalkotni, de emellett kimondja e törvény azt is, hogy a magyar országgyűlésen hozott

minden törvény az országban lakó nemzetiségek nyelvére hivatalból lefordítandó és kiadandó /német,tét,rutén, horvát,román szerb./

A törvényhatósági gyűlésekről úgy intézkedik a törvény,hogy azokon mindazok,akik ott szólás jogával bírnak, akár magyarul szólalhatnak fel,akár anyanyelvüket is használhatják,ha az anyanyelvük nem magyar.

Belső ügyvitel terén a törvényhatóság tisztviselői az állam nyelvét használják,de amennyiben ez gyakorlati nehézséggel járna egyik,vagy másik törvényhatóságra,vagy tisztviselőre,abban az esetben az illető tisztviselők kivételesen a törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelveinek bármelyikét is használhatják.

A törvényhatóságok jegyzőkönyveiről pedig kimondja e törvény,hogy azok az állam hivatalos nyelvén vitetnek,de vitethetnek emellett mindazon nyelven is,melyet a törvényhatósági képviselőtestület tagjainak legalább 1/5-öd része jegyzőkönyvi nyelvül kíván.

Törvényhatóságok egymás között akár az állam nyelvét használhatják,akár azon nyelvek egyikét,melyet e tör-

vényhatóság melyhez az irat intéztetik, mint jegyzőkönyvi nyelvet elfogadott; az államkormányhoz intézett irataiban pedig az állam hivatalos nyelve mellett hasábosan még azon nyelvek bármelyikét is használhatja a törvényhatóság, amelyen jegyzőkönyveit vezeti.

A törvényhatósági tisztviselőkre azta rendelkezést tartalmazza az 1868: XLIV.t.c., hogy a törvényhatóság területén fekvő községekkel, gyülekezetekkel, intézetekkel, magánosokkal lehetőleg azok nyelvén érintkezzenek.

A községekkel szemben még szabadelvűbb a törvény: a községi gyűlések maguk választják jegyzőkönyvi nyelvüket s ügyvitelük nyelvét, de a jegyzőkönyv emellett azon nyelven is vezetendő, melyen a tagok 1/5-e kívánja. Községi gyűléseken a szólás jogával bírók szabadon használhatják anyanyelvüket s e községi tisztviselők a községbeliekkel való érintkezésnél azok nyelvét kötelesek használni.- Saját törvényhatóságukhoz, annak közegeihez és az államkormányhoz intézett beadványaiban a község az állam hivatalos nyelvét vagy saját ügykezelési nyelvét használhatja; más törvényhatósághoz s azok közegeihez

intézett beadványiban az állam hivatalos nyelvét, vagy az illető megkeresett törvényhatóság hivatalos nyelvei egyikét használhatja.

Amint látjuk tehát, a nem magyar anyanyelvű községek anyanyelvének használata elé ugyszólván semmi akadály górdítve nincs.

A beadványokra vonatkozólag a törvény azt az intézkedést tartalmazza, hogy minden polgár más községekhez, törvényhatóságokhoz s azok közegeihez intézett beadványaiban, vagy az állam hivatalos nyelvét, esetleg nyelvei egyikét használhatja, saját községéhez, törvényhatóságához annak közegeihez és az államkormányhoz intézett beadványait pedig anyanyelvén nyújthatja be.

Ami a bíróságokat illeti, arra vonatkozólag az új polgári perrendtartásunk /1911: I. t. c./ tartalmaz a modern igazságszolgáltatás elveinek megfelelő intézkedéseket. Azonban ragaszkodunk hozzá, hogy az összehasonlítás tárgyává /nehogy elfogultsággal vádoltathassunk/ az 1868-i intézkedéseket vesszük s így most is azt ismertetjük.

Minden lakós azon esetekben, melyekben akár felperesi, akár alperesi minőségben személyesen vagy megbizott által veszi, vagy veheti igénybe a törvény oltalmát, e birói segílyt saját községi bírósága előtt, anyanyelvét használhatja, más községi bíróság előtt pedig az illető község ügykezelési nyelvét, vagy jegyzőkönyvi nyelvei egyikét. Saját bírósága előtt saját községének ügykezelési, vagy jegyzőkönyvi nyelvét van joga használni; - más bíróságok előtt, legyenek azok akár saját törvényhatóságának, akár pedig más törvényhatóságnak bíróságai, azon törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelvét használhatja, amelyhez az illető bíróság tartozik.

Az egyházakra vonatkozólag a törvény azt az intézkedést tartalmazza, hogy felsőbb egyházi testületek és hatóságok önmaguk állapítják meg a tanácskozás, a jegyzőkönyvvezetés, az ügyvitel és az egyházközségekkel való érintkezés nyelvét. Amennyiben ez nem az állam hivatalos nyelve volna, az állami felügyelet gyakorolhatása végett a jegyzőkönyvek egyszersmind hiteles fordításban, az állam hiva-

talos nyelvén is felterjesztendők.

Egyházi felsőbb és legfelsőbb hatóságok az államkormányhoz intézett beadványaikban ügyviteli vagy jegyzőkönyvi nyelvüket s hasábosan az állam hivatalos nyelvét használhatják, a törvényhatóságokhoz vagy azok közegeihez intézett beadványaikban az állam nyelvét vagy ha a törvényhatóság több nyelven vezeti jegyzőkönyveit, ezen nyelvek bármelyikét használhatja. Az egyes egyházközségek mindezen hivatalos érintkezéseikben az államkormány és saját törvényhatóságaik irányában akár az állam hivatalos nyelvét, akár saját ügykezelési nyelvüket jogosítottak használni, más törvényhatóságok irányában pedig az illető törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelvei bármelyikét.

Egyházközségek, egyházi felsőségeik törvényes jogainak sérelme nélkül, anyakönyveik vezetésének, egyházi ügyeik intézésének, nemkülönben, az országos iskolai törvény korlátai között, iskoláikban az oktatási nyelvet tetszés szerint határozhatják meg.

E tanulmány keretein túlönne a közoktatásügyi intéz-

kedések részletes ismertetése. De mint főintézkedések, megemlítendő: az egyetemek nyelve, az előadási nyelv magyar, azonban kimondatik, hogy az országban divatozó nyelvek és azok irodalma számára tanszékek állítandók s ugyanily intézkedést tartalmaz a törvény a területeken létező, vagy ezután felállítandó állami, közép és felsőtanodákra, amely területeken a magyar nyelven kívül más nyelv is divatozik.

Az állam, illetve a kormány által már létesített, vagy a szükséghez mérten ezután létesítendő tanintézetekben a tanítási nyelv meghatározása a közoktatásügyi miniszter feladata, amennyiben erről nem törvény rendelkezik, azonban a közoktatás sikere végett a közoktatásügyi miniszter köteles az állami tanintézetekben a lehetőségig gondoskodni arról, hogy " a hon bármely nemzetiségű, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai az általuk lakott vidék közelében anyanyelvükön képezhessék magukat egészen addig, ahol a magasabb akadémiai képezés kezdődik." A népiskolákra kimondatott, hogy a tanulók lehetőleg taníttassanak

anyanyelvükön, ha ez a nyelv a községben használt nyelvek közé tartozik s azokon a helyeken, ahol különböző nyelvek nagyobb tömegekben laknak, alkalmaztassanak különböző nyelvű kiegészítő tanítók.

IV. A mai romániai állapotok.

Míg Magyarországon a nemzetiségek nyelvhasználati jogát a fentiek szerint egy nemesen liberális törvény kimerítően szabályozta, addig Romániában e kérdés alapvető és kimerítő módon szabályozva nincs. A különböző és elég sűrűn váltakozó kormányok, bármilyen programmal jöjjenek is, ígéretik ugyan, hogy meghozzák a "kisebbségi törvényt", amely majd minden kérdést meg fog oldani, de mindeztideig ez az ígéret csak arra volt jó, hogy ennek ürügye alatt kitérjen a törvényhozás minden nyílt szinvallástól s a jelekből ítélve s okulva az eddigi csalódásokon, nem bízhatunk, hogy ez a törvény, amennyiben a jövőben el is készülne, lényeges javulást hozna a Románia területén élő kisebbségek számára.

A párisi szerződések óta már több alkalma lett vol-

na a törvényhozásnak e kérdés szabályozására, így különösen az alkotmány megalkotásakor és az új közigazgatási törvény meghozatalakor lett volna időszerű e kérdések szabályozása.

A nemzeti kisebbségek jogainak szabályozása olyan államokban, amelyeknek írott alkotmányuk van, kétségtelenül ezen alkotmánytörvény keretei közé tartozik. Ezzel szemben Romániában azt látjuk, hogy az alkotmány nemcsak nem szabályozza e kérdést, hanem ennek egyetlen rendelkezéséből nem tűnik ki még az sem, hogy Romániában egyáltalán van kisebbségi nép, amit fokoz még az a körülmény, hogy a törvény nem "román állampolgárokról", hanem következetesen "románokról" beszél.

A másik alkalom az 1925-ös román közigazgatási törvény megalkotásakor kínálkozott, azonban e törvényben is hiába keresünk erre vonatkozólag intézkedéseket. Egyetlen szakasz, a 398 §. vesz tudomást a kisebbségekről, kimondva: "A legfelsőbb közigazgatási tanács fogja meghatározni, mikor van szükség rá, hogy a közönség és a helyi községi közigazgatás közötti érintkezés megkönnyítése céljából a

kisebbségek nyelve is használtassék".Ez egyetlen szakasz is azonban csak írott malaszt maradt.Számos év eltelt,a legfelsőbb közigazgatási tanács azonban egyszer sem látta szükségét a könnyítésnek annak ellenére,hogy a kérelmek egész sora érkezett hozzá.A városi és községi tanácsokhoz ez irányban számtalan kérvény nyújtatott be,de ezeket nem is tüzték napirendre azzal az indokolással,hogy a 398 §.szerint e kisebbségi nyelvek ügyében a döntés a legfelső közigazgatási tanácshoz tartozik - ez pedig szépen eltette a hozzá kerülő ügyeket.Hasztalan kérték a magyar képviselők a belügyminisztert,adjon ki legsürgősebben végrehajtási utasítást,amelyben módot nyújt a legfelsőbb közigazgatási tanácsnak,hogy végre a kisebbségi nyelvhasználat ügyében határozzon - intézkedés nem történik.E törvényszakaszt az 1929.évi "A helyi közigazgatás szervezéséről" szóló törvény hatályon kívül is helyezi s így mivel a 398 §.helyett más intézkedés nem tétetett, visszaállt az 1925.év előtti állapot.

A kisebbségi nyelvhasználati jog forrásainak az

1919 december 9-i párisi szerződés és a Consiliul Dirigent I.sz.dekretuma által fenntartott 1868: 44. t.c.tekintendők.

Az 1919.december 9-i párisi szerződést Románia 1920. augusztus 30-án becikkelyezte s az annak 2-8 paragrafaiban foglalt intézkedéseket alaptörvényekül ismerte el. Azonban ha ezt a szerződést vizsgáljuk azonnal szemünk elé tűnik,hogy ez 12 cikkből áll,míg az 1 cikk értelmében csak a 2-8 cikkek ismerendők el alaptörvényekül s így az alkotmányjogi garancia az iskolák alapítására és fenntartására a kisebbségű nyelvű állami iskolák felállítására, fenntartására és a kisebbségi iskolák állami támogatására nem terjed ki,továbbá a székely és szász önkormányzatokra sem.Igy a szabad nyelvhasználatnak csak a magán és üzleti forgalomban,a vallási életben,a sajtó útján történő vagy bármilyen közzététel terén vagy a nyilvános gyűléseken van meg az alkotmányjogi garanciája,továbbá annak a rendelkezésnek,hogy a nem román nyelvű román állampolgárok nyelvüknek a bíróság előtt akár szóban,akár

írásban való használata tekintetében méltányos könnyítésekben fognak részesülni. Annak ellenére, hogy csak a 2-8 cikkek vannak alaptörvényül elismertetve, /mi feltehetőleg abból a felületes fogalmazásból származik, hogy a fenti szerződéssel ikertestvér Cseh és S H S állammal kötött szerződések csak 8-8 cikkből állanak s így azoknál az 1 cikk az összes cikkeket alaptörvényül ismerteti el s így kikerülte a figyelmet, hogy a román több, 12 cikkből áll/, kétségtelenül az volt a szerződő felek intenciója, hogy az e szerződésben lefektetett rendelkezések a jövőben a kisebbségi jogoknak legfőbb biztosítékai legyenek a kötelezett államban.

E becikkelyezett szerződés a román közjog szerint törvényerejű. /Nem emlékezhetünk meg komolyan arról a fel fogásról, mely azt vitatja, hogy e szerződés csak azt a kormányt kötelezi, mely azt kötötte; ez a nemzetközjogi szerződések nevetségessé tételét jelentené./ Ezzel ellenkező kisebbségi törvényt a román törvényhozás nem hozhat, e szerződés világos intenciója szerint. De nemcsak nem hozhat, hanem a jelenben sem helyezkedhetik annak

rendelkezéseivel szembe, hiszen ennek megakadályozására szolgál a kisebbségek nemzetközi védelem alá való helyezése, amint azt a későbbiekben látjuk.

Igy áll a helyzet elméletben. Megvan a becikkelyezett nemzetközi szerződés összes garanciáival, érvényben van az elmondottak szerint az 1868: 44 t. c. - de most tekintsük meg, hogy áll a helyzet a valóságban.

A párisi szerződés 8 cikke kimondja, hogy a "nem román nyelvű román állampolgárok nyelvüknek akár szóban, akár írásban való használata tekintetében méltányos könnyítésekben fognak részesülni."

Ezzel szemben mit látunk? Ezek a méltányos könnyítések mind a mai napig elmaradtak, e könnyítések helyett azonban bőven találunk egyéb intézkedéseket.

Igy az igazságügyminiszterium kolozsvári főigazgatóságának 1921. január 11-i 28819 sz. körrendelete valamennyi bíróságot a román nyelvnek használatára kötelez, minden állampolgárt úgy a szóbeli tárgyalásokon, mint az ügyiratokban, élészóban, írásban, anélkül, hogy a szabály alól kivételt engedne. A Directiunea Personalului 922.

IV.12-i 16652 sz.rendelete a legenergikusabb felügyeleti rendszabály alkalmazását követeli meg abban az irányban, hogy más nyelvet, mint a román, a hivatalos ügyvitelben ne használjanak. Az Igazságügyminiszter kolozsvári főigazgatósága 1922. szeptember 1-én 19654 sz. alatt kiadott rendeletével valamennyi bíróságnak mint telekkönyvi hatóságnak elrendeli /hivatkozva a fenti 16652 és az 1921. augusztus 4-i 32445 sz. igazságügyminiszteri rendeletre, valamint az 1920. január 29-i hivatalos lapban /69 sz./ közzétett ministertanácsi jegyzőkönyvre/, hogy a telekkönyvi hatóságokhoz intézendő beadványokat kizárólag a címzett hatóság hivatalos nyelvén szabad megszerkeszteni. E rendelkezéseket súlyosbítja még az, hogy nemcsak a nagyobb százalékban magyarul lakta helyekre, hanem a Székelyföldre is ókirályságbeli bírókat neveznek ki, akik egy szót sem tudnak a hozzájuk fordulóknak nyelvén, sőt az erdélyi jogot sem ismerik. Hites tolmácsokról természetesen szó sincs s a feleket és tanukat esküt nem tett és tolmácsi képzettséggel nem bíró egyének hallgatják ki. A helyzet javítására tett lépések mindezekig meddők ma-

radtak. A Magyar Párt tett ugyan az illetékes tényezők-nél lépéseket, ismertette az igazságszolgáltatás körüli zavarokat, de ha be is látták az illetékesek a fennálló állapotok helytelenségét, - mégsem történik semmi változás. Jellemző a román parlament felfogására, hogy amidőn a magyar és német képviselők szóvá tették, hogy a törvény-székeken és a járásbiróságokon a bírácoknak tudniok kelle-ne a kisebbségi nyelvet, ezt a Magyarországon természetes követelményt a parlament többsége felháborodással fogad-ta. Volt képviselő, aki azt kérdezte, miért nem tanult meg a magyar paraszt 10 év alatt románul - míg ugyanakkor alig pár évvel ezelőtt ugyanezek természetesnek találták, hogy a román paraszt 1000 év alatt sem tanult meg magya-rul, vagy ha tökéletesen tudtak is magyarul mint például a Memorandum per vádlottai /Ratin János dr., Mihali Ti-vadar dr., Cerviciu Gyula, Lucaiu László stb./ egyik sem volt hajlandó magyarul megszólalni, hanem csak anyanyel-vén. Így tagadják meg emberek régebb szentnek vallott felfogásaikat, annak a jegyében, hogy míg valami hasznomra van - vallom, de mihelyt az elméleti felfogás nem az én

javamra kedvező, megtagadom.

Ha még megemlítjük, hogy a bíróságok semminemű beadványt más nyelven, mint románul el nem fogadnak és semminemű idézést, árverési hirdetményt stb. másként ki nem bocsátanak, akkor megvilágosodnak előttünk azok a bizonyos "méltányos könnyítések."

Az elmondottak megvilágították, miként tartja be Románia a nemzetközi szerződéseket s azt a 8 cikket, mely nyomatékosan alaptörvénynek van nyilvánítva. Ezek után szinte természetes következmény, hogy Románia a párisi szerződés további pontjait sem tartja be, a nyelvhasználat terén még kevésbé az 1868: 44. t. c. rendelkezéseit.

Igy rögtön a párisi szerződés 10 cikke kimondja, hogy "olyan városokban és területekben, ahol nem román nyelvű román állampolgárok jelentékeny arányban laknak, a román kormány a közoktatás terén megfelelő könnyítéseket fog engedélyezni, hogy ilyen román állampolgárok gyermekeiket az elemi iskolákban saját nyelvükön tanítsák." - Hangsúlyoztuk már, hogy nem célunk az anyag nagy terjedelme miatt a közoktatásügy kimerítő ismertetése,

azonban e 10.cikk betartásának illusztrálására mégis megemlítjük, hogy a telekezetek tüzzel-vassal bezárt magyar iskolái /melyekben természetesen az előirtakhoz híven kötelező volt a román nyelv tanítása/ megszűnte után felállított állami "magyar" szekciókban csak a Székelyföldön 120 tanító ókirályságbeli s egy szót sem tud magyarul. A helyzet másutt is ez pl. az u.n. kulturzonában is s hogy az ilyen tanítás egyáltalán milyen siralmas eredményekre vezet, annak ecsetelésére kár szót vesztegetni, nem is beszélve arról, hogy magyarul még írni-olvasni sem tanulhatnak meg a magyar gyerekek. A középiskolák "magyar szekcióiban", melyeknek száma évről-évre kevesbedik, ehhez hasonló a helyzet, súlyosbitva a baccalaureattussal, mely a magyar egyházak által fenntartott iskolákat is teljes mértékben sújtja. A nyelvhasználati jog kicsúfolása ez az intézmény is, hol a kisebbségi tanulók 7 baccalaureatusi tantárgy közül csak 2-ből használhatják anyanyelvüket s azoknál is a kérdező tanár igen gyakran egy szót sem ért, vagy igen gyengén érti a vizsgázók nyelvét s megbizható tolmács természetesen itt

sincs.

A bíróságok és iskolák helyzetéhez hasonlót találunk azonban az állami élet minden terén.

Amíg az 1868: 44.t.c.kimondta,hogy minden törvény az országban lakó kisebbségek nyelvére is lefordítandó - addig erről Romániában szó sincs és a törvények hivatalosan magyar fordításban még mindeddig egyszer sem jelentek meg.

A törvényhatósági üléseken,bár törvényileg megtiltva nincs a magyar nyelv használata /hiszen mint mondtuk e téren a jogforrás az 1868:44.t.c./,a tényleges helyzet mégis az,hogy bár néhol tűrik,addig másutt tilos a magyar szó minden tiltakozás ellenére is.Ezek miatt interpelláltak a magyar képviselők,előadva,hogy a községi és megyei tanácsüléseken a prefektusok,vagy a primárok szeszélyétől függ,hogy valaki beszélhet-e anyanyelvén; néhol egyáltalán nem lehet tanácsüléseken magyarul beszélni,néhol pedig az a vizsás gyakorlat alakult ki,hogy aki nem tanult meg románul,az beszélhet anyanyelvén,aki azonban valamit tud,az köteles románul beszélni,tudásáért mintegy büntet-

ve azzal, hogy anyanyelvén nem szólalhat fel, - ez interpellációkra sem történt intézkedés.

A megyei tanácsokban, ahol a tanács magyar tagjai magyarul szólaltak fel, a román tagok csunya botrányokat rendeztek. Például Kolozsvárt egymást érték az ilyen fajta kiáltások: "Nem tűrhetjük, hogy Erdély fővárosában magyarul beszéljenek" /egy egyetemi tanács szájából!/, "Itt Romániában vagyunk, románul szólaljon fel." "Menjen Budapestre magyarul beszélni." S ezek a kifakadások nemcsak egy helyen hangzottak el s nem egy helyen teljesen tilos a magyar szó - a párisi szerződés, a kisebbségi jogok ratifikálása után annyi évvel!

S a legilletékesebb tényezők: a törvényhozás, a miniszter meg sem mozdulnak s azzal a kétes értékű ígérettel igyekeznek megnyugvást teremteni: készül a kisebbségi törvény, amely véglegesen rendezni fogja e kérdést, - amiközben minden marad a régiben s egyidejűleg azonban állandó jogfosztások, sérelmek érik a kisebbségeket, akiknek helyzete évről-évre nehezbedik.

Például az új közigazgatási törvény által felállított kolozsvári tartományi igazgatóság működésének legelején a következő rendelkezést adta ki. "IV. Cluj tartományi igazgatóság. Belügyi szekció. 5037-1930. Prefektus Ur! Tekintettel arra, hogy mindezideig nincs olyan törvény-szöveg, amely a megyei tanácsok, megyei delegációk és községi tanácsok tanácskozásaiban megengedné a kisebbségi nyelvek használatát, következik, hogy a jövőben ezeknek a testületeknek a tanácskozásai csak román nyelven tarthatók.- Következésképpen semmikéle indokolás mellett sem engedhető meg, hogy más, mint ez állam hivatalos nyelvén nyilatkozatok hangozzanak el, a bizottsági tagok felvilágosításokat kérjenek, vagy adjanak, vagy az ülésekről jegyzőkönyveket vegyenek fel.- Abban az esetben, ha a tagok közül egyesek nem vennék figyelembe az Ön által ebben az irányban tett rendelkezéseket, a tanácstagok nyilatkozatai meg nem történteknek tekintendők és azok nem foglalhatók jegyzőkönyvbe."

A törvény határozott rendelkezése ellenére adta ki a tartományi igazgató e rendelkezést, mert a törvény sze-

rint a tartományi igazgatóknak az önkormányzati életben szerepük nem lehet. E rendelkezés természetesen hatalmas felháborodást váltott ki. Ennek hatása alatt a tartományi igazgató később úgy magyarázza rendeletét, hogy ő abban azt szögezte le, hogy a tanácsok elnökei kötelesek a határozatokat román nyelven kihirdetni és a jegyzőkönyvek csak úgy érvényesek, ha azok román nyelven iratnak s ha a kisebbségi felszólalók azt akarják, hogy javaslatuk szóról-szóra kerüljön jegyzőkönyvbe, célszerűen cselekszenek, ha javaslatukat román nyelven teszik meg. Végül is a kisebbségi képviselők intervenciójára az akkori miniszterelnök kijelentette, hogy ily tiltó rendelet nincsen és ha mégis lett volna, azt helyteleníti és az nem is lép életbe - és mint az már szokás, utalt arra, hogy a nyelvhasználat kérdésében, amelyben való rendelkezés a minisztertanács és miniszterelnök hatáskörébe tartozik, rövidesen általános intézkedést tesz, - amely általános rendelkezés aztán természetesen elmaradt.

E fentebbi példa mutatja, mennyi alattomos támadás-

nak van kitéve a kisebbségek anyanyelvének használata s mennyire résen kell lenniök azoknak, kik népük vezetését vállalják.

Az ilyen rendelkezés a román közigazgatásban nem elszigetelt jelenség. A székelyudvarhelyi pénzügyi adminisztrator rendelkezése folytán már 1928 februárjában a szirmagyar Udvarhelymegyében az adóhivatalok a következő hirdetményt függesztették ki:

" A pénzügyigazgatóság és az adóhivatalok kizárólag csak román nyelven érintkezhetnek a közönséggel. Nem engedhető meg, hogy a lakosság 9 évi román uralom után ne ismerje az állam nyelvét, különösen ha figyelembe vesszük, hogy naponként érintkeznek román hatóságokkal. Minden megszegése e rendeleteknek fegyelmi büntetést von maga után." Az 1928-ban még kezdeményezés számba menő ilyen és ehhez hasonló rendelkezések az azóta eltelt idő alatt már rendszerré lettek és sajnos, túlhaladja az egyre fokozódó szegénységgel küzdő magyar kisebbség energiáját, hogy a sérelmekre kellő eréllyel reagáljon.

Még a megyei tanácsokénál is elszomorítóbb a helyzet a városokban és községekben. A tanácsüléseken való felszólalás hasonló a megyei tanácsokéhoz - csak hogy itt természetesen kevesebbé tanultabb elemekről lévén szó, a tiltó intézkedések fokozott hatást váltanak ki. Az írásbeli nyelvhasználat tekintetében még ennél is le-sujtóbb a helyzet. A kisebbségi lakósság számára a leg- fontosabb hirdetményeket, értesítéseket, tudnivalókat nem azon a nyelven bocsájtják ki, amit a kisebbségi lakósság beszél, semmi hivatalos írást ki nem adnak a kisebbségek anyanyelvén. Szinmagyar községekben méteres hirdetmények lógnak a falon, kezdve a fertőző betegségek elleni véde- kezéstől mindenről írnak - természetesen senki sem ér- ti. A helyes kormányzás és a szociálpolitika valóságos gunyja!

Szinmagyar vidékeken a kisebbséghez tartozó köz- ségi főbíró és tanácstagok nem értik meg a felsőbb le- iratokat, rendeleteket, nem ismerik ki magukat a községi költségvetés román szövegében, nem értik a község hivata- los aktáit. Így a jegyző azt irathatja velük alá, amit

akar, lévén ő sokhelyütt az egyedüli tolmács a faluba. Előfordult például, hogy a jegyző a falu párholyáni birtokát magának dek~~lar~~álta azzal, hogy azt neki a felu szerződésileg eladta, - a szerződésen csakugyan ott is állt az előljáróság aláírása, persze sejtelmük sem volt az aláíráskor, mit irtak alá.

A bíróságokhoz intézett beadványok, ugyszintén a közigazgatás bármely szervéhez intézett beadványok szintén csak román nyelven adhatók be. Konkrét esetben előfordult, hogy a temesvári ideiglenes bizottság egy német tagja az egyik ülésen követelte, hogy a városházára ezen-tul németnyelvű kérvényeket is adhassanak be. A város vezetősege táviratilag fordult a belügyminiszterhez, megkérdezvén, mily álláspontot foglaljon el. A belügyminiszter válasza az volt, hogy ezután is csak kizárólagosan román nyelven irt kérvények fogadhatók el.

S ha itt visszautalunk az 1868: 44.t.c. rendelkezéseire, mely mindig tekintettel volt a lakósság számbeli arányára, nyilvánvalóvá válik az a nagy visszaesés, amely bekövetkezett, ahelyett, hogy minden ezirányu tendenciá-

nak megfelelőleg ott is fejlődés következett volna be.

A magyar nyelv mellőzését látjuk minden vonalon, keresztülvive a legapróbb részletekig. Ennek illusztrálására csak néhány példára szorítkozunk.

Minden hivatalban, minden vasuti pénztárban és postán ki van téve a tábla: "Numai romanesti " "Vorbiti romanesti" - "csak románul", "beszéljetez románul", amit a legtöbb hivatalnok a legmagyarabb helyeken is betart, már csak azért is, mert igen gyakran egy szót sem tud azon a vidéken a lakósság többsége által beszélt kisebbségi nyelven.

Az utcanevek mindenütt csak románul vannak kiírva. Talán egyetlen kivétel Brassó volt ahol az imperium változás óta át nem keresztelt utcákon még sokáig ott álltak a magyar uralom idejéből maradt három nyelvű, magyar, német, - román táblácskák, hirdetve az elnyomó magyar állam erőszakosságát, szemben a román állam megértésével, hol a kisebbségek jogai nemzetközi szerződésekkel vannak biztosítva s a gyulafehérvári határozatban szentül megígérve. Ma már Brassóban is csak románul jelzik az utcákat.

Ugyanílyen a helyzet a postán. Szigorú meghagyás, hogy csak románul címezhetőek a levelek s más nyelv még zárójelben is mellőzendő. Előfordulnak olyan esetek, hogy bár a város, utca románul van kitéve, de a címzett neve nem s ezért a posta az ajánlott levelet nem fogadta el.

De így mehetne ez a felsorolás még igen sokáig hiszen nemcsak a romániai viszonyokkal behatóbban foglalkozók, hanem ugyszólván mindenki előtt ismeretes, hogy az ősi magyar város és község elnevezések használata még a magyar nyelvű ujságokban is tilos, - hogy szímmagyar helységekben is csak román nyelvű cégtábla használható, mert még a két nyelvű is elviselhetetlenül súlyos megadóztatás alá esik, - stb. stb. - Azonban fentiek már teljesen bizonyítják, hogy Románia a modern követelményeknek megfelelően mindeztideig nem szabályozta a kisebbségek nyelvhasználatának jogát s a kétségtelenül jogforrásul tekintendő párisi szerződést és a Consiliul Dirigent által hatályban fenntartott magyar 1868: 44. t. c. t. a legszembetűnőbb módon nem tartja be.

V. A magyar és román állapotok összevetése.

Amikor ehhez a ponthoz érünk, szembe kell néznünk az-
zal a váddal, hogy az 1868: 44.t.c. is csak papíron volt
érvényben, de a valóság egész másképen festett. Tagadhatat-
lan, hogy e törvény rendelkezései a régi Magyarországon
nem hajtottak százszázalékig végre. Azonban ezzel szemben
két tény szintén letagadhatatlan. Először is az, hogy a tör-
vény végrehajtása gyakran azért maradt el, mert az akkori
nemzetiségek nem kívánták annak teljes végrehajtását, hi-
szen anélkül is jól működött az államgépezet s akkoriban
a nyelvhasználat kérdése sem volt még annyira kiélezve. A
másik letagadhatatlan tény, hogy ha nem is mindenütt, de
sok helyen igenis végrehajtott. Ezt elismeri például
Vaida is, ki 1914. márciusában a magyar parlamentben így
beszélt: " Az állam egysége nem szenved azzal, ha a mi
nyelvünk is jogokban részesül. Bizonyítja ezt a magyar ha-
táron Brassó megye, tehát egy igen veszélyeztetett terület,
ahol a megyei közigazgatás 3 nyelven történik anélkül,
hogy ezzel az állam egysége bárminő mértékben megcsorbul-
na." S ezután felolvasva egy ilyen háromnyelvű meghívót,

hozzátette: Ez mindennapos dolog."

S amig Magyarországon igen sok helyen betartatott, addig bebizonyítottuk, hogy ma Románai sehol sem tesz eleget a törvények rendelkezésének.

De ha sehol se hajtatott volna is végre a törvény, Romániának mégsem volna joga erre hivatkozni, mert ha valami annak idején rossz volt, nem azt jelenti, hogy annak most is rossznak kell lennie, hanem azt, hogy ép azért mert rossz volt, kell, hogy ezután jó legyen.

Nem szabad senkinek sem figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy közben lezajlott a világháború s a nemzetközi jog alapjaiban bizonyos változások álltak be. Míg a régi nemzetközi jog alaptétele volt, hogy minden állam területi felségjogánál fogva szuverénül állapíthatja meg az alattvalóira érvényes jogrendet, addig az új nemzetközi jogban ez az állami szuverén jog megszükitetett.

Amig tehát az 1868: 44.t.c. megalkotásakor a magyar állam minden külső hatástól függetlenül, a maga

jószántából rendelkezett, addig ma Románia és ép így a többi ezzel rokonszerződést kötő állam nemzetközi szerződésben kötelezte magát, hogy a kisebbségek védelmére vonatkozó rendelkezéseket alaptörvényekül elismeri s ezeket a rendelkezéseket Nemzetek Szövetsége tanácsa többségének hozzájárulása nélkül nem változtathatja meg. A kisebbségek védelmét szolgáló rendelkezések tehát nemzetközi érdekű kötelezettségeket képeznek s mint ilyenek, a Nemzetek Szövetsége védelme alatt állanak.

Világos tehát, hogy a nemzetközi jog fejlődésének iránya szerint a magyar állam akkor sem követett volna el jogtalanságot, ha annak idején nem hozza meg az ismertetett törvényt, vagy bármilyen módon is szabályozza a kisebbségek nyelvhasználatát, mert szuverén állam lévén, ez a joga megvolt. Viszont Romániának szigorúan kellene kötnie magát a párisi szerződés rendelkezéseéhez, mert joga a kisebbségek nyelvhasználatát szuverénül megállapítani nincsen, lévén szuverenitása e tekintetben korlátozva.

Természetesen ma már Magyarország is ehhez hasonlóan korlátozva van, csak hogy Magyarország e korlátozásoknak eleget is tett és ellenkétség soha nem is merült fel. E rendelkezések ismertetése, amint azt már bevezetésünkben említettük nem tartozik jelen tanulmányunk keretei közé, mert bárki azt mondhatná, hogy e szinte példátlanul jóindulatu, kisebbségeknek kedvező rendelkezéseket kényszer hatása alatt tette, vagy pedig azért, hogy az utódállamokkal szemben ütőkártyaként ki játszhasssa, hiszen alig lévén kisebbség mai területén, ezt minden veszély nélkül megteheti. A felhozottak nyilvánvalóvá teszik, hogy Románia eme nemzetközi kötelezettségének eleget nem tett.

VI. Nemzetközi védelem.

Mivel a szerződések teljesítése nemzetközi kötelezettség, értéke csak akkor lehet, ha megfelelő védelemben részesülnek a kisebbségek s a szerződés teljesítése garantálva van a szerződő állam részéről .

Sajnos meg kell állapítanunk, hogy a mai védelem egyáltalán nem kielégítő. Amíg a kisebbségek jogainak nemzetközi szerződésekben való szabályozása tehát egy közjogilag magasabb jogforrásban való biztosítása kétségtelenül fejlődést jelent, addig e fokozottan biztosított jogok megvédése ezt a fejlődést teljesen kétes értékűvé teszi.

A Nemzetek Szövetsége Egyességokmányában a nemzeti kisebbségek védelmének tiszta határozott emuniciója, még inkább általános nemzetközi jogi szabályozása hiányzik. Egyetlen pont van, a 23 cikk, 3. bekezdése, mely erre vonatkoztatható s mely szerint a szövetség tagjai kötelezik magukat, hogy az igazgatásuk alá bocsátott területek bennszülött lakosságával szemben igazságos bánásmódról gondoskodni fognak, - ez a rendelkezés azonban még arra sem biztos támpont, hogy pusztán a gyarmatok bennszülötteire vonatkozik-e, vagy a kisebbségekre is.

Ami a védelmi eljárást illeti, kétségen kívül áll, hogy az mai formájában nem kielégítő. A Faktum 4. cikke megállapítja, hogy a Nemzetek Szövetségének tanácsa a szövetséges és társult főhatalmak képviselőiből, továbbá a Nemzetek Szövetsége más 4 tagjának képviselőjéből áll, kiket a közgyűlés jelöl ki időről időre tetszése szerint. Így ez a tanács a mai hatalmi állapotoknak állandósítása csupán e tanácsban feltétlen többsége lévén a győztes nagyhatalmaknak s a még általuk ki-nevezett 4 állam képviselőinek. A kisebbségnek nemzetközi vonatkozó 11, illetve 12 cikke ezt a hatalmi alapon s nem nemzetközi consensus alapján létrejött conseil-t teszi meg a kisebbségi sérelmek legfőbb bírájává egy független nemzetközi bírói szerv helyett, kimondván, hogy a Tanács tagjainak van joga a kisebbségek megállapított jogainak megsértésére a tanács tagjainak a figyelmét felhívni s ebből folyólag a tanács megfelelő utasításokat adhat.

Igaz ugyan, hogy ugyanezen cikke megállapít-

ják azt is, hogy a Tanács és az érdekelt állam közti véleményeltérés esetén ez nemzetközi jellegű vitának tekintendő, melyet ha a másik fél kéri, a Nemzetközi Állandó Biróság elé kell terjeszteni, de már ez a kiemelt korlátozás / vagyis a másik fél részéről történt kérelem / gyakorlatilag még inkább illuzóriussá teszi a kisebbségi jogvédelem értékét.

A kisebbségi védelmi eljárás részletes ismertetése túlhaladná azt a célt, melyet ezalkalommal magunk elé tűztünk. De a fentebb elmondottak alapján kitűnik, hogy az eljárási szabályzat hiányos volta, másfelől a Tanács tendenciózus kiépítése miatt az eljárás a nemzeti kisebbségek védelme terén reávaró hivatásának megfelelni nem tud s hogy ez valóban így áll, csak megerősíti a Nemzetközi Szövetség létrejötte óta elmúlt idő.

Amíg a mai nemzetközi jog alapjaiban meg nem változik s a Nemzetközi Szövetségnek nem az lesz az

egyetlen célja, hogy a mai hatalmi állapotokat perpetuálja, addig nem is remélhető e téren lényeges javulás, hiszen akkor a jogokban részesítettek az "ellen-ségek" legyőzöttek lennének.

Mi mégis bizva várjuk azt az időt, amikor nem győzők és legyőzöttek, hanem tényleg egyenlő felek állanak szemközt a nemzetközi jogban.

VII. Befejezés.

Amikor a három és félmillió kisebbségi sorsban élő magyarság jogaiért sikraszállottunk kettős alapunk is van.

Sikraszállhatunk " régi jogon ": követelhetjük, hogy amit annak idején a magyar állam önként megadott s ami a mostani többség által annak idején mindig csak keveseltetett, megadassék a sorsfordulat következtében kisebbségbe került magyaroknak is. És sikraszállhatunk a nemzetközi jogi fejlődés alapján

s így akkor is jogunk volna követelni a kisebbségi nyelvhasználat mai követelményeknek megfelelő szabályozását, ha annak idején a magyar állam e tekintetben tüzzel-vassal ellenkezőleg járt volna is el.

Báró Wlassits Gyula szavait idézzük itt, aki szerint a politikai etika visszautasíthatatlan követelménye, hogy azok az államok, melyek szüntelen azt hangoztatják, hogy az Osztrák-magyar monarchiának azért kellett összeomlania, mert a nemzetiségekkel szemben imperialisztikus, elnyomó politikát folytatott, - a mai kor követelményeinek szellemében kell, hogy a nemzeti kisebbségek legszélesebb védelmi jogkörét felépítsék.

Szomorúan látjuk, hogy ennek a politikai etikai követelményeknek Románia a legkevésbé sem tesz eleget, hiába volt világháború, hiába alakultak a nemzetiségi szabadság jelszava alatt az utódállamok, hiába létesült a Népszövetség és hiába köttetett a

párisi kisebbségi szerződés, a mai állapotok semmi-
vel sem épülnek fejlődöttebb, jobb politikai elve-
ken és gyakorlaton, mint a régiek, sőt rosszabbakon.

A magyarság a világ lelkiismeretétől várja
a feleletet azokra a kérdésekre, hogy hol itt a fejlő-
dés, hol itt az emberibb elbánás, hol van itt ered-
mény, mi indokolja a sok millió elesett katona halá-
lát.

Akármennyire is meg nem felelő ma a helyzet,
mégis bizunk, hogy ez a lelkiismeret fel fog ébred-
ni és ez a remény acélozza meg kisebbségi sorsban
élő magyarjaink erejét édes anyanyelvükért vívott
nehéz, de szent küzdelmükben.

Források.

1. 1868: XLIV.t.c.
2. Magyar kisebbség.Lugos. 1923-1936 évfolyamai.
3. Dr.Balogh Artur, Eöttevényi Olivér, Szász Zsombor művei.

DEBRECENI EGYETEM KÖNYVTÁR
13464/1983 gyűjteményi raktár